9. Питуляк М.Р. Природні рекреаційні ресурси Тернопільщини, проблеми їх раціонального використання і охорони (навчальний посібник). Тернопіль: в-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 1999. 60 с.
10. Преображенский В.С., Веденин Ю.А. География и отдых. Москва: Наука, 1971. 48 с.
11. Природа Тернопільської області. За ред. Геренчука К. І. Л.: Вища школа, 1979. 167 с.
12. Царик Л.П., Чернюк Г.В. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу (на прикладі Тернопільської області). Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. 188 с.

КУЗИК І. Р., асистент

ОЦІНКА ГЕОПРОСТОРОВИХ ПАРАМЕТРІВ НАСАДЖЕНЬ ЛІСОПАРКОВОЇ ЧАСТИНИ КОМПЛЕКСНОЇ ЗЕЛЕНОЇ ЗОНИ МІСТА ТЕРНОПІЛЬ

Комплексна зелена зона міста (КЗЗМ) поділяється на дві основні частини – лісопаркову (внутрішньоміську) та лісогосподарську (заміську) [4,6]. Лісопаркова частина охоплює усі озелененні території в адміністративних межах міста [1,2]. Лісопаркова частина КЗЗМ Тернопіль включає: зелені насадження загального користування (577 га), зелені насадження обмеженого користування (321 га), зелені насадження спеціального призначення (433 га) [7], ліси (357 га), землі під водою та болотами (339 га), газони, пасовища і сіножаті (406,5 га) та багаторічні насадження приватної забудови (256,5 га) [5]. Таким чином загальна площа лісопаркової частини КЗЗМ Тернопіль складає 2690 га.

У структурі лісопаркової частини КЗЗМ Тернопіль, найбільшу частку (21,5%) становлять зелені насадження загального користування, з яких 450 га займають парки. Станом на 2021 рік у м. Тернопіль функціонує 5 парків відпочинку («Національного відродження (45 га), «Топільче» (60 га), парк ім. Т. Шевченка (18 га), Старий парк (7 га), парк «Здоров'я» (0,37 га)) та один регіональний ландшафтний парк «Загребелля»

(320 га без площі водосховища) [7]. У чотирьох із п’яти міських парків, рівень озеленення відповідає нормативам Державних будівельних норм [1, с. 45], лише у центральному парку імені Тараса Шевченка цей показник є нижчим (рис. 1).

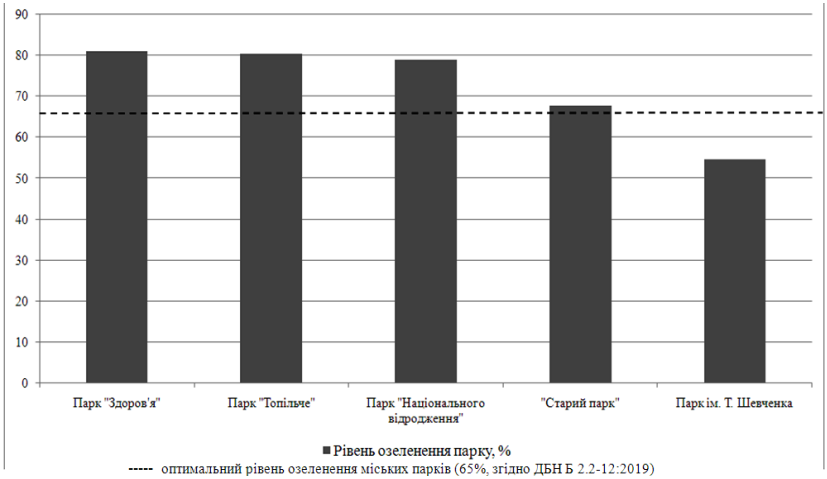

Рис. 1. Рівень озеленення парків м. Тернопіль

У структурі лісопаркової частини КЗЗМ Тернопіль зелені насадження обмеженого користування становлять близько 12%. Найбільші площі займають насадження приватної забудови (134,5 га) та насадження житлових районів (100,8 га). Таким чином, виходячи з того, що під житловою забудовою у м. Тернопіль зайнято 669 га земель [5], то рівень озеленення житлової забудови складатиме – 35%, що відповідає вимогам ДБН Б 2.2-12:2019 [1]. Насадження житлових районів і мікрорайонів є найпоширенішими типом насаджень обмеженого користування у місті. До такого типу насаджень, насамперед, належать прибудинкові насадження, озелененні території господарських майданчиків, вздовж пішохідних шляхів, декоративні та розмежувальні насадження [7, с. 32-33].

Загальна площа зелених насаджень обмеженого користування закладів освіти міста Тернопіль становить 52 га. Рівень озеленення закладів освіти складає близько 45% [7, с. 33], що не відповідає вимогам ДБН Б 2.2-12:2019 [1]. Площа

насаджень обмеженого користування території закладів охорони здоров'я м. Тернопіль становить 30,6 га. Рівень озеленення закладів охорони здоров'я складає 60,8% [7], що відповідає вимогам ДБН Б 2.2-12:2019 [1]. Площа насаджень обмеженого користування територій спортивних майданчиків, стадіонів та фізкультурно-оздоровчих споруд м. Тернопіль становить 2,5 га. Рівень озеленення таких територій складає 18,6% [7], що не відповідає вимогам ДБН Б 2.2-12:2019 [1]. Загальна площа зелених насаджень обмеженого користування територій культурно-дозвільних закладів м. Тернопіль становить лише 0,6 га. Рівень озеленення культурно-дозвільних закладів складає 8,7% [7], що не відповідає вимогам ДБН Б 2.2-12:2019 [1].

Таким чином, дефіцит зелених насаджень обмеженого користування територій закладів освіти м. Тернопіль становить 8 га, територій культурно-дозвільних закладів – 2,4 га, територій спортивних майданчиків, стадіонів та фізкультурно-оздоровчих споруд – 1,6 га. Загалом у лісопарковій частині КЗЗМ Тернопіль площу зелених насаджень обмеженого користування потрібно збільшити на 12 га.

Зелені насадження спеціального призначення у структурі лісопаркової частини КЗЗМ Тернопіль складають близько 16%. Значна частка такого типу насаджень припадає на санітарно-захисні зони. У м. Тернопіль функціонує 230 промислових об'єктів та об'єктів транспортної інфраструктури різних класів шкідливості. За даними Схеми озеленення міста Тернопіль, орієнтовна площа зелених насаджень спеціального призначення у межах санітарно-захисних зон повинна становити близько 370 га [7]. Дефіцит зелених насаджень санітарно-захисних зон у м. Тернопіль становить 36 га.

Площа зелених насаджень спеціального призначання вздовж доріг та автомагістралей у межах лісопаркової частини КЗЗМ Тернопіль становить 83,5 га. Рівень озеленення вулиць міста складає 65%. Найпоширенішими елементами озеленення вулиць Тернополя є рядові насадження дерев у смугах газонів та на тротуарах. Середній вік вуличних насаджень міста становить 40-80 років. Асортимент насаджень включає дерева I і II величини: клен гостролистий, гіркокаштан звичайний, ясен звичайний, ялина звичайна, липа широколиста і дрібнолиста,

тополя чорна, ялина колюча форма сиза [7, с. 38]. Протяжність магістральних вулиць у м. Тернопіль становить близько 100 км. З урахуванням санітарно-гігієнічних умов міста, загальна площа зелених насаджень обмеженого користування вздовж доріг та автомагістралей повинна становити 110 га [7, с. 57], тобто дефіцит такого типу насаджень складає 26,5 га.

Окремою групою зелених насаджень спеціального призначення у межах лісопаркової частини КЗЗМ виступають насадження на території кладовищ. У м. Тернопіль нараховується 5 офіційних кладовищ, загальною площею 30,6 га. Орієнтований рівень їх озеленення складає – 50% (15,5 га) [7]. Таким чином загальна площа зелених насаджень спеціального призначення у межах лісопаркової частини КЗЗМ Тернопіль становить 433 га, дефіцит такого типу насаджень складає 62,5 га.

Структуру КЗЗМ, окрім зелених насаджень, формують й інші категорії природних угідь, зокрема водні та водно-болотні угіддя. Оскільки в межах лісопаркової частини КЗЗМ Тернопіль, болота відсутні, то проаналізуємо лише водні об'єкти. Відповідно до номенклатури структурних елементів КЗЗМ зазначеної у Державних будівельних нормах (ДБН Б 2.2-12:2019) [1] та Правилах утримання зелених насаджень у населених пунктах України [8], водні об'єкти відносяться до категорії неозначених територій. Згідно запропонованого нами підходу [2], водні об'єкти відносяться до локальних озеленених територій, не зважаючи на їх площі, протяжність чи функціональне призначення. У структурі лісопаркової частини КЗЗМ Тернопіль водні об'єкти займають 339 га (12,5%). Основу водного фонду міста формує тернопільське водосховище площею 300 га, яке входить до складу РЛП «Загребелля», природні водотоки (14 га), зокрема річка Серет, а також штучні водотоки (4 га) та інші ставки (21 га) [5].

Найважливішим з функціональної (екологічної, рекреаційної) точки зору у структурі КЗЗМ є ліси. У лісопарковій частині КЗЗМ Тернопіль лісовкриті площі займають 357 га (13%), з яких 200 га підпорядковано Державному підприємству «Тернопільське лісове господарство». У структурі лісових насаджень міста Тернопіль переважають ліси І групи (198 га), близько 40 га займають

чагарники і 8 га – полезахисні лісосмуги [5]. Іншою категорією природних угідь, які входять до складу лісопаркової частини КЗЗМ Тернопіль є газони (15 га) пасовища (340 га) і сіножаті (51,5 га) [5]. Останньою групою природних угідь, які формують лісопаркову частину КЗЗМ є багаторічні насадження приватної забудови. У Тернополі багаторічні насадження займають 256,5 га, це переважно сади в районі одно- та двоповерхової забудови.

Згідно методики проф. Стольберга Ф.В., нормативна площа лісопаркової частини КЗЗМ Тернопіль встановлюється із розрахунку 15 га/1000 осіб [6, с. 274] і повинна становити 3304,5 га. Відповідно дефіцит зелених насаджень в межах лісопаркової частини КЗЗМ Тернопіль складає 3304,5 га – 2690 га = 614,5 га.

Література:

1. ДБН Б.2.2-12:2019 Планування та забудова території. Державне підприємство Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпроміcто» імені Ю.М. Білоконя. Київ: Мінрегіон, 2019. 177 с.

2. Кузик І. Теоретико-методологічні засади дослідження комплексної зеленої зони міста. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. 2019. № 2 (47). С. 21-32.

3. Кузик І. Оцінка функціонально-просторових параметрів комплексної зеленої зони міста Тернопіль. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія «Екологія». 2020. №5. С. 58-69.

4. Кучерявий В. Урбоекологія. Львів: Світ, 1999. 360 с.

5. Матеріали звіту Головного управління Держгеокадастру у Тернопільській області (форма 6-зем). Структура земельних угідь м. Тернопіль станом на 01.01.2016 р.

6. Стольберг Ф. Экология города: Учебник. Киев: Либра, 2000. 464 с.

7. Тернопіль схема озеленення міста. Пояснювальна записка. Державне підприємство «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпроміcто» імені Ю.М. Білоконя». Київ, 2017. 158 с.

8. Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України. Наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 10.04.2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-06.